

Tahrir Defterlerinde Geçen ‘Anadollu (Anadolulu)’ Tabiri Üzerine Bazı Düşünceler^{*}

Emine Erdoğan Özünlü

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Abstract : It is known that the Anatolian Turks in first settled in Rumelia in 1262 with the escape of Izzeddin Keykavus II from Seljuks to Byzantium. Allotment of Dobruca Province to Keykavus and his soldiers by Emperor Michael VIII Palaiologos and passage of a pro-Keykavus Turkish group led by Sari Saltuk Baba from Anatolia to Rumelia became the start of a period in which Anatolian Turks had started to settle in the region. This process had been transformed into a systematic conquest and inhabiting policy in the Ottoman period. Especially in the 14th and 15th centuries, Turkish settlement had been considerably completed and continued throughout the 16th century. One of the most important indicators of this situation is the data collected from the tahrir notebooks. In this presentation, regarding the data of tahrir notebooks belonging to the Rumelian geography, it is aimed to follow the trace of the migration and the transformation it had caused in the Ottomans. Within this frame, the aim is to reveal what “Anadollu” (Anatolian) refers to as it is used both in place and person names, and, in a sense, to shed light on the migration in the Ottomans and the transformation it had caused.

Keywords: Anatolia, migration, tahrir defters, Rumelia, the Balkans

^{*} Bu çalışma, Prof. Dr. Osman Gümüşçü yürütücülüğünde yapılmakta olan 113K101 numaralı TÜBİTAK/SOBAG projesinin bir bölümüdür. Katkılarından dolayı TÜBİTAK’a teşekkür ederim.

Özet: Anadolu Türklerinin Rumeli'ye ilk yerleşmesinin 1262 yılında Selçuklulardan II. İzzeddin Keykavus'un Bizans'a kaçıp sığınmasıyla başladığı bilinmektedir. İmparator VIII. Mikhail Palaiologos'un Keykavus ve askerlerine Dobruca ilini tahsis etmesi ve Anadolu'dan kendisine taraftar olan bir göçebe Türk grubunun Sarı Saltuk Baba'nın liderliğinde Rumeli'ye geçişleri, Anadolu Türklerinin bölgede yerleşik hayata geçtikleri bir dönemin de başlangıcı olmuştur. Bu süreç, Osmanlılar döneminde sistemli bir fetih ve iskân politikasına dönüşmüştür. Özellikle 14. ve 15. yüzyıllarda Rumeli'de Türk iskânı önemli ölçüde gerçekleşmiş, 16. yüzyıl boyunca da devam etmiştir. Bu durumun en önemli göstergelerinden biri, tahrir defterlerinden elde ettiğimiz göçe dair verilerdir. Bu bildiride, Rumeli coğrafyasına ait tahrir defterlerinde yer alan verilerden hareketle Osmanlı'da göçe dair izler ve göçün yarattığı değişimin takip edilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede Niğbolu ve Silistre olmak üzere bölgeye ait tahrir defterlerinde gerek şahıs gerekse yerleşim yerlerinin adında geçen "*Anadolllu (Anadolulu)*" tabirinin neyi ifade ettiği ortaya konulmaya ve bir anlamda Osmanlı'da göç ve göçle birlikte gerçekleşen değişime açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Göç, Tahrir Defterleri, Rumeli, Balkanlar

Giriş

1940'lı yıllarda Ömer Lütfi Barkan'ın Osmanlı tahrir defterlerinin önemine dair yaptığı çalışmalar (Barkan, "II/1(1940): 20-59, II/2 (1940): 214-247), özellikle Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi çalışanları için bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren sancak bazında bir çok monografik çalışma yapılmıştır (bkz. Gürbüz, 2001) İstisnaları olmakla birlikte (Öz, 1999) genellikle belli bir standart çerçevesinde yapılan bu çalışmalarda ilgili sancağın XV. ve XVI.

yüzyıllardaki coğrafi, idari, demografik ve sosyo-ekonomik yapısı incelenmiştir. Bugün için tahrir defterlerine olan bakış açısı biraz daha sorgulayıcı bir mahiyet kazanmakta ve defterlerde yer alan kayıtlar farklı bakış açıları ile incelenmeye çalışılmaktadır. Bu farklı yaklaşımlardan biri de, söz konusu defter grubunun göç verileri bakımından sahip olduğu öneme dairdir.

Tahrir defterlerinin göç verilerini ihtiva etmesine dair en dikkat çekici çalışmalar, Osman Gümüşçü (Gümüşçü, 2004: 231-248) ve Alpaslan Demir (Demir, 2007: 198-247.; 2009: 15-29.; 2011: 51-66) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmalarda vurgulanan husus, defterlerde yer alan kayıtlarda göç ile ilgili verilerin, dolaylı olarak toponimiyle ile bilgilerden yani yerleşim birimlerinin adlarından (mahalle, köy vs.) elde edildiği ya da doğrudan yerleşmelerde kaydedilen şahıs adlarının yanına kaydedilen bazı bilgilerden (gaib, birûnî, perakende olmuş, şarkî, şarkiyân vs.) edinildiğidir (Demir, 2011: 54).

Tahrir defterlerinde yer alan göç ile ilgili veriler, bölgesel anlamda farklılık gösterebilmektedir. Özellikle Rumeli eyâletine tabi sancak defterleri bu anlamda oldukça dikkate değer olup, bu defterlerde yer alan veriler, Osmanlı’da göç ve göç sonrası yaşanan değişimi de gözler önüne sermektedir. Defterlerde yer alan kayıtlar içerisinde en önemli verilerden biri, gerek yer adlarında gerekse şahıs adlarında rastlanılan ‘Anadollu (Anadolulu)’ tabiridir. Bu minvâlde araştırmacı olarak içinde yer aldığımız “*Türkiye’nin İskân Tarihinde Önemli Bir Problem: Kaybolan Yerleşmeler*” adlı projede tahrir defterlerinin bu özelliğinden istifade edilmektedir. Bu projenin bir parçası olan bu çalışmada da söz konusu defter grubunda yer alan ‘Anadollu (Anadolulu)’ tabiri üzerinde durulacaktır.

Tahrir defterlerinden anlaşıldığı kadarıyla Anadolular, Rumeli’ye göç etmişlerdi. Ancak bu noktada önemli bir problem karşımıza çıkmaktadır: Anadollu/Anadolulular kimlerdi? bir diğer ifadeyle Osmanlı’nın Anadolu algısı neydi?

‘Anadolu’ Tabiri Hakkında

Anadolu tabirinin coğrafi açıdan günümüzde Türkiye’nin Asya kesimindeki topraklarına verildiği, Anadolu adının yaygınlık kazanmadan önce aynı bölge için *Küçük Asya (Asia Minor)* ifadesinin kullanıldığı bilinmektedir (Darkot, 1993: 428.; Tuncel:1991, 106). Bazı kaynaklarda Anadolu’ya verilen ve bilinen ilk isimlendirmenin “*Hatti ülkesi*” olduğu, daha sonra *Asia* adının kullanıldığı, bu ismin ise Hititler döneminde Batı Anadolu’da bir bölge adı olan *Aşşuwa* isminin değişip bozulmuş olmasıyla ilgili olduğu görüşü yer almaktadır (Gümüüşcü vd.:2013, 19).

Eskiçağ coğrafyacısı Strabon’a göre, Samsun ile Tarsus çayı ağzı arasında çekilen hattın batı kısmı Asya idi. Görünen o ki, Anadolu kavramı Roma İmparatorluğundan önce ortaya çıkmamıştı. Bu dönemde yarımada’nın muhtelif bölümleri Frigya, Lidya, Karya, Misya, Likya, Bitinya, Kapadokya gibi farklı isimlerle anılmaktaydı. Bu isimler, esas itibariyle eski Hitit çağından sonra Anadolu’da bulunan kavimlerin isimlerinden türetilmiş, Roma hâkimiyeti döneminde ise yarımada için Aşağı Asya, Asya’nın Anadolu yarımadası dışında kalan kısımları için ise Yukarı Asya adı kullanılmıştır. Bu durum Anadolu tabirinin, Bizans döneminde ortaya çıktığı ihtimalini akla getirmektedir. Nitekim Anadolu, esas itibariyle Bizanslılar’ın Grekçe “*güneşin doğduğu yer*” anlamında kullanılan *anatoli* kelimesinden türemiştir. Bizans döneminde farklı bir idari yapılanmaya gidilerek Roma devrinde ve öncesinde kullanılan bölge adları kullanılmamış, bunun yerine “*thema*” denilen ve *Obseikon*, *optimatom*, *Bukkellarion*, *Anatolikon* gibi yeni adlar kullanılmıştır. *Anatoli* idari bölgesi, önceleri bugünkü İç Anadolu’nun batı kesimini ifade etmiş, batıda Eskişehir civarından başlayarak güneyde Batı Torosları ve Konya’yı kapsamıştır. Bugün ise bu ibare, Türkçe’nin ses uyumuna uydurulmuş ve Anadolu şeklini almıştır (Darkot, 1993: 429.; Tuncel, 1991:107). Burada ilginç olan husus, Grekçe bir kelime olmasına

rağmen, Anadolu ibaresinin Türkler arasında ‘ana’ ve ‘dolmak’ kelimeleriyle apayrı bir anlam kazanmasıdır (Baykara, 1988:22-23).

Seyyah ve gezginlerin eserlerinde geçen Anadolu tanımı, Bizans’ın *Anatoli* idari bölgesiyle örtüşmektedir. XIV. yüzyılın ilk yarısında ülkeyi dolaşan Arap seyyahı İbn Batuta, Küçük Asya yarımadasının orta batı kesimine Anadolu derken (İbn Battûta Tancî, 2004: 400-444.; Tuncel, 1991:107), ünlü Fransız arkeolog ve gezgini Charles Texier, *Küçük Asya* adlı eserinde Anadolu dairesinin beş çeşit milletin yerleşim yeri olduğunu ifade ederek bu dairenin, Frigya sahasından Konya (İconium)’ya kadar uzandığını ve Toros yönünde İsauryalılar memleketinde son bulduğunu ileri sürmektedir (Texier, 2002:19).

Selçuklular zamanında idarî bölgeler teşkil edilirken, yukarıda ifade edilen ‘*thema*’lardan farklı bir uygulamaya gidilmiş ve Anadolu tabiri idari bir mana ifade etmekten ziyade coğrafi bir mefhum kavuşmuştur.

Osmanlılar döneminde ise Anadolu, 1362’de Rumeli eyaletinin teşkil edilmesinden sonra I. Bayezid zamanında bir beylerbeylik haline getirilmiş, merkezi de Ankara olmuştur (1393). Fatih Sultan Mehmed döneminde ise eyaletin merkezi Kütahya olmuştur. Anadolu eyaleti, Bizans dönemindeki coğrafi sınırlara az çok uymakla birlikte ondan daha büyük bir alanı ifade etmiştir. Coğrafi olarak Anadolu eyaleti, Kızılırmak’ın denize döküldüğü yer ile Antalya körfezinin doğusunu birleştiren çizginin batısındaki alanı kaplamaktaydı (Tuncel, 1991:107). Nitekim Halil İnalcık’a göre de 1490 yılında Osmanlı arazisinin doğu sınırı, aşağı yukarı Trabzon’dan Antalya körfezine uzanan bir hatla belirleniyor ve Küçük Asya’nın doğusu tamamen bu sınırın dışında kalmaktaydı (İnalcık, 2000: 62).

Kanuni Sultan Süleyman döneminde eyalet teşkilatı düzenlenirken kısmen eski *Thema Anatolica*’ya denk düşen ancak ondan daha geniş bir Anadolu eyaleti oluşturulmuştur. Bu dönemde Anadolu

eyaleti, XVI. yüzyılın sonlarına kadar on yedi sancaktan, XVII. asır sonlarında ise Kütahya, Hüdavendigar (Bursa), Karasi (Balıkesir), Saruhan (Manisa), Aydın, Menteşe (Muğla), Teke (Antalya), Hamid (İsparta), Karahisar-ı Sahib (Afyon Karahisarı), Ankara, Kangırı (Çankırı), Kastamonu, Bolu ve Sultanönü (Eskişehir) olmak üzere 14 sancaktan teşekkül etmiştir (Darkot, 1993: 430.; *Kitâb-ı Cihânnümâ li-Kâtib Çelebi*, 2009: 631.; Sertoğlu, 1986: 16).

XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyılın başlarında Anadolu'nun doğu sınırı bazen Fırat nehri, bazen de Trabzon'dan veya Çoruh nehri ağzından İskenderun körfezi arasına çekilen bir çizgi ile sınırlandırılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise Anadolu kavramı biraz daha genişleyerek sadece yarımada'yı değil, yarımada'yı Asya kıtasına bağlayan geniş bir dağlık sahayı içine alacak şekilde Türkiye'nin Asya kıtası üzerindeki bütün topraklarını ifade etmek için kullanılmıştır (Tuncel, 1991:107).

Şu ana kadar verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere, 'Anadolu' tabiri, idari ve coğrafi anlamda yıllara göre farklılık arz etmiştir. Öyle görünüyor ki, bu tabir ile coğrafi anlamda bugünkü Anadolu coğrafyasının daha çok orta ve batı kesimi, idari bakımdan ise Anadolu eyaleti kapsamında olan bölgeler kastedilmiştir.

Göç ve Değişim: Anadoluluktan Rumeliliğe

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere tahrir defterlerinde geçen Anadolulu/Anadolulu tabiri daha çok Rumeli eyaletine bağlı sancak defterlerinde geçmektedir. Bu durum Anadolu'dan Rumeli'ye bir göç hadisesinin yaşandığının apaçık bir göstergesidir. Bilindiği üzere devlet ve toplumların hayatında önemli bir yeri bulunan göç olgusu, iskânın gerçekleşmesine sebep olduğu için yer değiştirme hareketleriyle doğrudan ilgilidir. Göç neticesinde köy, kasaba ve şehir gibi yerleşim mekânlarının kurulması beşeri faaliyetlerin oluşmasına, toplum dinamiklerinin etkinleşmesine ve nihayetinde devletlerin kurulmasına sebep olduğu gibi (Çiçek- Saydam, 1996: 103-104) bunun tam tersine

yerleşim yerlerinin boşalmasına (köy, mezra vs.) hattâ zamanla kaybolmasına da sebep olmaktaydı. Meselâ, Osmanlı bağlamında bir iskân biriminin kaybolmasında birçok etmenin etkin olduğu söylenebilir. İklim şartlarının değişmesi, nehir, dere gibi su kaynaklarının taşkınlıkları¹, salgın hastalıklar, kıtlık ve doğal afetler, yerel idarecilerin halka zulümleri², eşkıyalık faaliyetleri (85 Numaralı Mühimme Defteri, 2002: 32, 151, 381, 403), savaşlar, vergi vermemek için yerini yurdunu terk eden halk (Mühimme Defteri, c. 55: 13/25), timar sisteminin bozulması³ bu etkenler arasında sayılabilir.

Göç’ün devletlerin ve toplumların hayatı üzerindeki etkisinin gözlemlenebildiği en dikkat çekici örnek, Osmanlıların Rumeli’ye geçişidir. Anadolu Türklerinin Rumeli’ye ilk geçişleri, XI. yüzyılın ikinci yarısında olmuştur (Kayapınar - Ayönü, 2015: 23). Balkanlar’a ilk yerleşmesi ise H.660’ta (M.1262) Selçuklulardan II. İzzeddin Keykavus’un Bizans’a kaçıp sığınması ile birlikte olmuştur denilebilir. Bu dönemde Bizans İmparatoru VIII. Mikhail Palaiologos’un ona Dobruca ilini tahsis etmesi, ardından kendisine taraftar olan Saru Saltuk Baba’nın Dobruca’ya geçmesi ve burada otuz kırk oba ile iki üç kasaba oluşturması, Balkanlar’da Anadolu Türklerinin ilk yerleşim yerlerini kurmaları sürecini de başlatmıştır (İnalcık, 2008: 232).

¹ Yağmurdan kaynaklanan su taşkınlıkları sonucu yerleşim yerlerinin harap olması hakkında bkz. Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (1003-1008/1595-1600)*, c. I, (haz. Mehmet İpşirli), TTK yay., Ankara 1999, s. 2.

² Kütahya’da hacıların ve yolcuların uğrak yeri olan Bayat köyü ahalisinin Kütahya ve Karahisar-ı Sâhib sancakları müsellimlerinin zulmünden dolayı köylerini terk etmek istemeleri hakkında bkz. 82 Numaralı Mühimme Defteri (1026-1027/1617-1618), (Özet-Transkripsiyon-İndeks ve Tıpkıbasım), Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay, Ankara 2000, s. 199.

³ Bu konuda yaptığımız bir çalışma için bkz. Emine Erdoğan Özönlü, “Timar Sisteminin Bozulmasının Osmanlı İskân Yapısına Etkisi (Manisa Kazası Örneğinde)”, *XVII.Türk Tarih Kongresi Bildirileri, (15-17 Eylül 2014)*, Ankara/TÜRKİYE (Basım başamasında).

Batı Anadolu'yu fetheden Anadolu beylikleri içerisinde Aydınoğulları, Saruhanogulları ve Karesiogulları'nın Trakya'nın fethi hususunda büyük yararları olmuştur. Bu beyliklere bağılı beylerin donanmalarıyla Ege denizini geçerek Balkanlar'a gerçekleştirdikleri akınlar, bölgedeki Anadolu Türklerinin etkinliğini artırdığı gibi Osmanlıların Rumeli'ye geçişini ve Gelibolu'nun ele geçirilmesini (1352) de hızlandırmıştır. XIV. yüzyılda yapılan göçler sonucunda Trakya, Doğu Bulgaristan, Meriç vadisi ve ardından Dobruca süratle Türkleşmiştir (İnalcık, 2008: 232). Özellikle Yıldırım Bayezid döneminde Batı Anadolu Beyliklerinin Osmanlı'ya iltihak edilmesiyle bu beyliklerden Balkanlar'a göç ve iskân gerçekleşmiştir. Aşağıda da izah edileceği üzere Balkanlar'da ismi, Hamitli, Germiyanlı, Menteşelü, Karasi, Saruhan ve Aydınlu gibi Anadolu beyliklerinin ismini taşıyanların yer adları oluşmuştur (Kayapınar - Ayönü, 2015: 28).

Anadolu'dan Rumeli'ye göç ettirilenler içerisinde hatırı sayılır bir yörük grubu vardır. Yörükler, Osmanlı kuvvetlerinin Balkan yarımadasına adım atmaları ile başlamıştır (Gökbilgin, 2008:13-14). Osmanlı kroniklerinde yörüklerin Rumeli taraflarına geçtiklerine dair ilk bilgiler, 1385 yılında Saruhan'dan Serez taraflarına nakledilmeleri üzerinedir. Saruhan'dan göçer evlilerin Filibe civarına yerleştirilmesinin ise I. Bayezid devrinde 1400/1401 yılında gerçekleştiği bilinmektedir (Aşık Paşa Zâde, 1929: 46.; Mehmet Neşri, 1995: 339). Fetih sürecinin akabinde yaşanan iskân aşamasında devlet, yeni fethedilmiş topraklara yerleşim için Anadolu Türkleri teşvik edip yüreklendirirken zaman zaman da bu türden sürgün yoluyla yani zorla göç ettirme usulünü takip etmiştir (İnalcık, 2003: 16-17.; Aynı yazar, 2010: 82-87). Nitekim Neşri'ye göre, Filibe civarı tamamen Saruhan'dan göçürülen göçebelerle meskündür (Mehmet Neşri, 1995: 339).

Rumeli defterlerinde, şahıs adlarında rastlanılan isimler bu göçün ve yayılmanın seyrini göstermesi açısından oldukça manidardır. 1472 tarihli bir akıncı defterinde yer alan *Anadollu* (F1/a.e. 19 447, v. 1b.;

*OAK 94/73, v. 3a, 7b, 8a, 18a, 22b, 25a, 25b, 30b, 61b, 62a, 63a), Karaman (OAK 94/73, v. 6a, 8a, 23a, 27a, 31b, 35a, 35b, 36a, 38a, 41a, 57b), Menteşeli (OAK 94/73, v. 24b, 26b, 27b, 29b, 31b, 33b, 41b, 44a, 45a), Saruhan (OAK 94/73, v. 57b, 58a), Aydınlu (OAK 94/73, v. 19a, 28a, 31b), Gelibolu (OAK 94/73, v. 26a), Kırşehirli (OAK 94/73, v. 28a), Erzincanî (OAK 94/73, v. 46a), Sofyalı (OAK 94/73, v. 45b, 60a), İstanbullu (OAK 94/73, v. 53b), Zağralı (OAK 94/73, v. 52a) isimleri bu durumun bir göstergesidir. Bununla birlikte yer adlarında da aynı konuya misâl teşkil edecek örneklerle rastlamak mümkündür. *Saruhanbeyli (OAK 94/73, v. 51a), Menteşeli (OAK 94/73, v. 54b, 56b), Hamidli (OAK 94/73, v. 33b), Salurlu (OAK 94/73, v. 31a), Danişmendli (OAK 94/73, v. 31b), Avşarlı (OAK 94/73, v. 30a)* köyleri bu anlamda dikkate değerdir.*

Anadolulu Türklerinin Balkanlar’a geçişi, XVI. yüzyılın ilk yarısında hattâ ikinci yarısı boyunca da devam etmiştir. 1586 tarihli bir diğer bir akıncı defterinde yer alan kayıtlar bu anlamda oldukça dikkate değerdir. Bu defterde iç göçlerin gerçekleştirildiğine dair kayıtlara rastlanıldığı gibi dış göçlere dair verilere de rastlanılmaktadır. Defterde yer alan ve ‘*prişeleç*’ yani slavca ‘*dışarıdan gelenler*’ olarak kaydedilenler bu duruma güzel bir misâldir. Yine köy adlarında rastlanılan *Filibeli, Filibeliler, Manastırlı, Dobruçalı, Menteşe, Menteşeli, Göçeri, Germiyanlı, Saruhanlı, Saruhanlı-i Zîr, Saruhanlı-i Bâlâ, Kastamonu, Karaman, Danişmend Oğulları, Anadolulu Hüseyin (Hızır Sipahi)* gibi isimler hem Balkan coğrafyasındaki göç hareketliliğini hem de Anadolu’dan gerçekleştirilen göç hareketlerini göstermesi bakımından oldukça önemlidir (Kayapınar-Erdoğan Özünlü, 2015: 39-40).

Bölgenin diğer defterlerine baktığımızda 1572 /1573 tarihli Niğbolu sancağı mufassal tahrir defterinde Çernovi nahiyesine bağlı Mesih Voyvoda mahallesinde ‘Anadolu’ adında şahıslara rastlandığı gibi (TKGM-KKA-Eski no:381-42, Yeni no: 151, v. 13b.), Şumnu’da Cedit mahallesinde de aynı isimde şahıslara rastlanılmaktadır (TKGM-KKA-Eski no: Eski no:381-42, Yeni no: 151, v. 166a, 166b, 169a). Bununla

birlikte kırsal kesimde de aynı isme rastlanılmaktadır (TKGM-KKA-Eski no:381-42, Yeni no: 151, v. 32a, 39a, 58a, 95a, 191b, 195b, 210a, 215b, 254a, 255a.; TKGM- Eski no:382-58, Yeni no: 150, v.20b). Niğbolu defterlerinde ayrıca Saruhan adının olduğunu söylememiz gerekir (TKGM-KKA- Eski no:381-42, Yeni no: 151, v. 199b). Benzer durumu Silistre sancağının hem mahallelerinde (TKGM-KKA- Eski no:399-86, Yeni no: 175, v.8a, 9b, 17b, 30b, 31a, 31b, 32a) hem de köylerinde (TKGM-KKA- Eski no: 399-86, Yeni no: 175, v. 25b, 56b, 82a) görmek mümkün. Üstelik aynı defterde Karaman, Aydın, Menteşe, Saruhan adları da bulunmaktadır (TKGM-KKA- Eski no: 399-86 Yeni no: 175, v. 10a, 15b, 58b, 63b). Bölgenin XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait diğer defterlerinde de benzer duruma rastlanılmaktadır. Kızılcamüsellem sancağı (TKGM-KKA-Eski no:345-148 Yeni no: 114, v.7a, 26a, 28b), Çirmen sancağı (TKGM-KKA-Eski no:340-133 Yeni no: 53, v.13a, 13b, 32a, 58b, 59a) ve Tekfurdağına ait mufassal tahrir defterinde (BOA, MAD-No:35, v.7a, 9a) de aynı verilere rastlanılmaktadır. Bu husustaki örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu veriler, “*Türkiye’nin İskân Tarihinde Önemli Bir Problem: Kaybolan Yerleşmeler*” adlı projenin araştırma sahaları olan Saruhan (Manisa), Konya ve Sivas’dan Rumeli’ye yapılan göçlerin tarihi seyrini göstermesi açısından da oldukça dikkate değerdir.

Rumeli’ye ait tahrir defterlerinde göç verilerinin gözlenmesini olağan karşılamak gerekir. Zira Anadolu’dan binlerce insanın hem maddi kazançlar elde etmek hem de yeni yurtlar edinmek için Rumeli’ye geçtikleri, özellikle de savaş zamanlarında gençlerin gönüllü olarak gazâyâ çağrıldığı ve yararlılık göstereceklerle timar vaadinde bulunduğu bilinmektedir (İnalçık, 1965: 762). Bu durum birçok Anadolu’nun varlıklarını satmalarına, evlerini terk ederek göç etmelerine sebep olmuştur (Barkan, 1952: 61).

Sonuç olarak söylemek gerekirse, diğer örneklerde olduğu gibi ‘*Anadollu/Anadolulu*’ olarak tanımlanan kimselerin bir göç neticesinde

Rumeli’ye geçtikleri ve bu kimselerin daha çok Anadolu’nun batısından ve orta kesiminden göç edenleri ifade etmek için kullanıldığı akla yatkın gelmektedir. Zira genel olarak bakıldığında, XV. ve XVI. asırlarda idari anlamda Anadolu tabirinden daha çok Anadolu’nun batısının kastedildiği, sınırın doğuda Karaman ve Sivas’la son bulduğu dikkati çekmektedir. O halde Anadolu eyaleti içerisinde yer alan Saruhan, Menteşe, Hamid gibi sancaklardan geldikleri anlaşılan kişiler neden ‘*Anadollu/Anadolulu*’ olarak kaydedilmemişlerdi? Bir diğer ifadeyle, ‘*Anadollu/Anadolulu*’ tabirinin şahıs ve yer adlarına sadece Anadolu’dan geldiklerini ifade etmek üzere verildiğini düşünürsek, neden *Saruhanlu*, *Menteşeli*, *Hamidlü* gibi adlar da ayrıca verilmişti? Bu kişiler de zaten idari bakımdan Anadolu eyaletinin bir parçası değiller miydi? Kişinin geldiği bölgeyi oldukça detaylı veren kayıtlar varken (*Danişmendlü*, *Karamanlu*, *İstanbulu*) neden ‘*Anadollu/Anadolulu*’ gibi genel bir tanımlamaya gidildi?

Tahrir defterlerinde bu sorulara cevap olabilecek kayıtlara rastlanılmamakla birlikte bazı tahminlere gitmek olası gözüküyor. Bu tahminlerden biri, bölgeye göç edenlerin Anadolu’nun tam olarak nereden geldiğinin bilinmemesi ve bu kimselerin genel bir ifadeyle ‘*Anadollu/Anadolulu*’ olarak yazıldığı yönündedir. Bununla birlikte defterlerde Germiyanlu, Menteşeli, Karasi, Saruhan ve Aydınlı olarak kaydedilen kimselerin beylikler döneminden itibaren Balkanlara yapılan göçler sonucunda bölgede zaten var olduklarını, dolayısıyla bu isimlerin XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait defterlerde rastlanılmasının olağan olduğunu da gözardı etmemek gerekir.

Anadolu’dan Rumeli’ye yapılan bu göç ve göç sonrası değişimin en ilginç yanı, XV. ve XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde ‘*Anadollu/Anadolulu*’ olarak tanımlanan bu kimselerin daha sonraları ‘Rumelili’ olmaları ve özellikle Balkan savaşlarından sonra bölgeden peyderpey Anadolu’ya gelen bu kimselerin yine Anadolu insanı

tarafından ötekileştirilerek meydana gelen göç ve değişim sonucunda “muhacir” olarak tanımlanmasıdır.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Maliyeden Müdevver Defterler Kataloğu, *Tekfurdağı Mufassal Tahrir Defteri*, No:35.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mühimme Defteri*, c. 55.

National Library Sofia, OAK 94/73 ve пд 17/27., F1/a.e. 19 447.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *Niğbolu Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Eski no:381-42, Yeni no: 151.; Eski no:382-58, Yeni no: 150.; Silistre Sancağı Mufassal Tahrir Defteri, Eski no:399-86 Yeni no: 175.; *Kızılcamüsellem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Eski no:345-148 Yeni no: 114.; *Çirmen Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Eski no:340-133 Yeni no: 53.; *Çirmen Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Eski no:339-572 Yeni no: 53.

85 Numaralı *Mühimme Defteri (1040-1041/1630-1631(1632)) (Özet-Transkripsiyon- İndeks)*. (2002). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay.

Ali Cevad. (1313). *Memâlik-i Osmaniyyenin Tarihi*, Dersaadet.

Aşık Paşa Zâde. (1929). *Tevarih-i Al-i Osman*, nşr. Fr. Giese, Leipzig.

Barkan, Ö.Lütfi. (1940). “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri I-II”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, II/1, s.20-59, II/2, s.214-247.

Barkan, Ömer Lütfi. (1952). “Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 13, No 1-4 (Ekim -Temmuz), ss. 56-78.

- Baykara, Tuncer. (1988).** *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş, I, Anadolu'nun İdarî Taksimatı*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay.
- Çiçek, Kemal - Abdullah Saydam. (1996).** “Osmanlı Devletinde Nüfus Hareketleri ve Yerleşme”, *Yeni Türkiye*, Yıl 2, Sayı 8 (Mart-Nisan), ss. 102-124.
- Darkot, Besim. (1951).** “Anadolu”, *İA*, Cilt I, İstanbul: MEB yay.
- Demir, Alpaslan. (2007).** *XVI. Yüzyılda Samsun Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve Ekonomik Yapı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Demir, Alpaslan. (2009).** “16. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır Şehir Demografisine Göçlerin Etkisi”, *Bilig*, Sayı 50, ss. 15-29.
- Demir, Alpaslan. (2011).** “XVI. Yüzyıl Anadolusunda Dış Göçler: Şarkıyan”, *Karadeniz Araştırmaları, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, Cilt 7, Sayı 28, ss. 51-66.
- Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî. (2004).** *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, Cilt II, (Çeviri, İnceleme ve Notlar: A. Sait Aykut), İstanbul: YKY yay.
- Gökbilgin, Tayyib. (2008).** *Rumeli’de Yörükler*, İstanbul.
- Gümüşçü, Osman- İlker Yiğit vd. (2013).** *Türkiye’nin Beş Bin Yılı*, İstanbul: Yeditepe yay.
- Gümüşçü, Osman. (2004).** “Internal Migration in Sixteenth Century Anatolia”, *Journal of Historical Geography*, S. 30/2, ss. 231-248.
- Gürbüz, Adnan. (2001).** *XV.-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları, Değerlendirme ve Bibliyografik Bir Deneme*, İstanbul: Dergâh yay.
- İnalcık, Halil. (1965).** “Osmanlı Tımar Rejimi ve Sipahi Ordusu”, *Türk Kültürü*, Sayı 34, Yıl III (Ağustos), s. 758-765.

- İnalcık, Halil. (2003).** *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, (Çev. Ruşen Sezer), İstanbul: YKY.
- İnalcık, Halil. (2008).** “Rumeli”, *DİA*, C. 35, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 232-235.
- İnalcık, Halil. (2010).** “Osmanlı Fetih Yöntemleri”, (Çev. Oktay Özel), *Osmanlılar, Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, İstanbul: Timaş yay., ss. 82-87.
- Kayapınar, Ayşe - Emine Erdoğan Özünlü (2015).** *Mihaloğulları'na Ait 1586 Tarihli Akıncı Defteri*, Ankara: TTK yay.
- Kayapınar, Levent - Yusuf Ayönü. (2015).** “14. ve 15. Yüzyıllarda Anadolu'ya ve Balkanlar'a Türklerin Göçü”, *Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, (Der. M. Murat Erdoğan- Ayhan Kaya), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., ss. 17-34.
- Kitâb-ı Cihânnümâ li-Kâtib Çelebi (2009).** Ankara: TTK yay.
- Mehmet Neşri. (1995).** *Kitâb-ı Cihân-nümâ*, (Ed. F. R. Unat - M. A. Köymen), Cilt I, Ankara.
- Osman Saib. (1257).** *Muhtasar Coğrafya*, İstanbul.
- Öz, Mehmet. (1999).** *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara: TTK yay.
- Selânikî Mustafa Efendi. (1999).** *Tarih-i Selânikî (1003-1008/1595-1600)*, Cilt I, (haz. Mehmet İpşirli), Ankara: TTK yay.
- Sertoğlu, Midhat. (1986).** *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Texier, Charles. (2002).** *Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, (Çev. Ali Suat), (Latin harflerine akt. Kâzım Yaşar Koprıman), (Sad. Musa Yıldız), Cilt I, Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı yay.
- Tuncel, Metin (1991).** “Anadolu/Coğrafya”, *DİA*, Cilt 3, ss.106-109